JULKISASIAMIEHEN RATKAISUEHDOTUS
ELEANOR SHARPSTON
6 päivänä helmikuuta 2014[1]

Asia C-398/12

Procura della Repubblica
vastaan
M

(Ennakkoratkaisupyyntö – Tribunale di Fermo (Italia))

Schengenin sopimuksen soveltamisesta tehdyn yleissopimuksen 54 artikla — Ne bis in idem -periaate — Esitutkinnassa menettelyn keskeyttämisestä tehty päätös, joka estää saman henkilön syyttämisen uudelleen samoista teoista — Päätös, johon voidaan hakea muutosta, jos asiassa ilmenee uusia tosiseikkoja ja/tai uutta näyttöä — Syytteeseenpano toisessa jäsenvaltiossa samoihin tekoihin perustuvasta rikoksesta

1. Erään jäsenvaltion (Belgia) oikeusviranomaiset päättivät perusteellisen rikostutkinnan päätteeksi hylätä ehdotuksen tutkinnan kohteena olevan henkilön syytteeseenpanosta ja tekivät sen sijaan päätöksen menettelyn keskeyttämisestä.[2] Tämä päätös päätti lopullisesti oikeudenkäyntiä edeltävän (mahdollisen) rikosoikeudellisen menettelyn, mutta päätös voidaan kansallisen lainsäädännön nojalla peruuttaa, jos asiassa tulee ilmi tosiseikkoja ja/tai uutta näyttöä kyseistä henkilöä vastaan. Tribunale di Fermo (Fermon alueellinen tuomioistuin, Italia) tiedustelee ennakkoratkaisupyynnöllään, estääkö ne bis in idem -periaate Schengenin sopimuksen soveltamisesta tehdyn yleissopimuksen[3] (jäljempänä yleissopimus) 54 artiklan nojalla henkilön syytteeseenpanon samoihin tekoihin perustuvasta rikoksesta toisen jäsenvaltion rikostuomioistuimissa.

Asiaa koskevat oikeussäännöt

EU:n oikeus

2. SEU 3 artiklan 2 kohdassa määrätään seuraavaa:

”Unioni tarjoaa kansalaisilleen vapauden, turvallisuuden ja oikeuden alueen, jolla ei ole sisärajoja ja jolla taataan henkilöiden vapaa liikkuvuus, toteuttaen samalla ulkorajoilla tehtäviä tarkastuksia, turvapaikkaa, maahanmuuttoa sekä rikollisuuden ehkäisyä ja torjuntaa koskevat aiheelliset toimenpiteet.”

1 — Alkuperäinen kieli: englanti.

2 — Ranskankielinen termi on non-lieu, mikä tarkoittaa sitä, että tuomioistuimessa päätetään viran puolesta olla jatkamatta menettelyä kyseistä henkilöä vastaan.

3 — Tarkastusten asteittaisesta lakkauttamisesta yhteisillä rajoilla 14.6.1985 Benelux-talousliiton valtioiden, Saksan liittotasavallan ja Ranskan tasavallan hallitusten välillä tehdyn Schengenin sopimuksen soveltamisesta tehty yleissopimus (EYVL 2000, L 239, s. 19).

3. SEUT 67 artiklan 1 kohdassa määrätään seuraavaa:

”Unioni muodostaa vapauden, turvallisuuden ja oikeuden alueen, jolla kunnioitetaan perusoikeuksia sekä jäsenvaltioiden erilaisia oikeusjärjestelmiä ja -perinteitä.”

4. SEUT-sopimuksen pöytäkirjan nro 19[4] johdanto-osan toisen perustelukappaleen mukaan sopimuspuolet haluavat säilyttää Schengenin säännöstön ja ”kehittää tätä säännöstöä, jotta voitaisiin saavuttaa paremmin tavoite tarjota unionin kansalaisille vapauden, turvallisuuden ja oikeuden alue, jolla ei ole sisärajoja”.

5. Pöytäkirjan 2 artiklan mukaan Schengenin säännöstöä, joka sisältää yleissopimuksen,[5] sovelletaan pöytäkirjan 1 artiklassa lueteltuihin jäsenvaltioihin. Niihin kuuluvat Belgian kuningaskunta ja Italian tasavalta.

6. Yleissopimuksen III osaston (Poliisi ja turvallisuus) 3 luvun otsikkona on ”Ne bis in idem -periaatteen soveltamisesta”, ja se käsittää 54–58 artiklan.

7. Yleissopimuksen 54 artiklassa määrätään seuraavaa:

”Henkilöä, jota koskevassa asiassa sopimuspuoli on antanut lainvoimaisen tuomion, ei voida syyttää samasta teosta toisen sopimuspuolen toimesta edellyttäen, että tämä henkilö on tuomion saatuaan suorittanut rangaistuksensa tai parhaillaan suorittaa sitä taikka että sitä ei voida tuomion antaneen sopimuspuolen lain mukaan enää suorittaa.”

8. Yleissopimuksen 57 artiklassa vahvistetaan säännöt sen varmistamiseksi, että sopimuspuolten toimivaltaiset viranomaiset tekevät yhteistyötä vaihtaakseen tietoja ne bis in idem -periaatteen täytäntöön panemiseksi.

9. Euroopan unionin perusoikeuskirjan (jäljempänä perusoikeuskirja) 50 artiklassa todetaan seuraavaa:

”Ketään ei saa panna syytteeseen tai rangaista rikoksesta, josta hänet on jo unionissa lopullisesti vapautettu tai tuomittu syylliseksi lain mukaisesti.”

10. Perusoikeuskirjan selityksissä[6] todetaan 50 artiklasta seuraavaa: ”Non bis in idem -sääntöä ei 50 artiklan mukaisesti sovelleta ainoastaan saman valtion tuomioistuimissa, vaan myös useiden jäsenvaltioiden tuomioistuinten välillä. Tämä vastaa unionin säännöstöä; ks. Schengenin sopimuksen soveltamisesta tehdyn yleissopimuksen 54–58 artikla – –. [Ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamiseksi tehdyn yleissopimuksen (jäljempänä Euroopan ihmisoikeussopimus)] seitsemännen lisäpöytäkirjan 4 artiklassa tarkoitetuissa tilanteissa, eli kun periaatetta sovelletaan yhdessä jäsenvaltiossa, on tällä turvatulla oikeudella sama merkitys ja kattavuus kuin Euroopan ihmisoikeussopimuksen vastaavalla oikeudella.”

4 — Pöytäkirja (N:o 19) osaksi Euroopan unionia sisällytetystä Schengenin säännöstöstä (EUVL 2012, C 326, s. 290).

5 — Schengenin säännöstön sisällyttämisestä osaksi Euroopan unionia tehdyn Amsterdamin sopimuksen pöytäkirjan (EYVL 1997 C 340, s. 93) liitteessä luetellaan Schengenin säännöstöön kuuluvat osat. Liitteen 2 kohdan mukaan yleissopimus kuuluu säännöstöön.

6 — EUVL 2007 C 303, s. 17.

Ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamiseksi tehty yleissopimus

11. Euroopan ihmisoikeussopimuksen seitsemännen lisäpöytäkirjan 4 artiklassa määrätään seuraavaa:

”1) Ketään ei saa saman valtion tuomiovallan nojalla tutkia uudelleen tai rangaista oikeudenkäynnissä rikoksesta, josta hänet on jo lopullisesti vapautettu tai tuomittu syylliseksi kyseisen valtion lakien ja oikeudenkäyntimenettelyn mukaisesti.

2) Edellisen kappaleen määräykset eivät estä ottamasta juttua uudelleen tutkittavaksi asianomaisen valtion lakien ja oikeudenkäyntimenettelyn mukaisesti, jos on näyttöä uusista tai vasta esiin tulleista tosiseikoista tai jos aiemmassa prosessissa on tapahtunut sellainen perustavaa laatua oleva virhe, joka voisi vaikuttaa lopputulokseen.”

12. Seitsemännen lisäpöytäkirjan perustelumuistiossa [7] todetaan 4 artiklasta seuraavaa:

”29 Tässä määräyksessä tarkoitettua periaatetta sovelletaan vasta, kun henkilö on lopullisesti vapautettu tai tuomittu syylliseksi kyseisen valtion lakien ja oikeudenkäyntimenettelyn mukaisesti. Tämä tarkoittaa, että on tehty edellä 22 kohdassa määritelty lopullinen päätös.[[8]]

30 Asia voidaan kuitenkin ottaa uudelleen tutkittavaksi asianomaisen valtion lakien mukaisesti, jos on näyttöä uusista tai vasta esiin tulleista tosiseikoista tai jos aiemmassa prosessissa on tapahtunut sellainen perustavaa laatua oleva virhe, joka voisi vaikuttaa lopputulokseen joko henkilön hyväksi tai vahingoksi.

31 ’Uusiin tai vasta esiin tulleisiin tosiseikkoihin’ luetaan aiempiin tosiseikkoihin liittyvä uusi näyttö. Tämä artikla ei myöskään estä sitä, että asia otetaan uudelleen tutkittavaksi syylliseksi tuomitun henkilön hyväksi tai että tuomiota muulla tavoin muutetaan syylliseksi tuomitun henkilön hyväksi.”

13. Rikosoikeudellisten tuomioiden kansainvälisestä pätevyydestä tehdyn eurooppalaisen yleissopimuksen perustelumuistioon [9] sisältyvän määritelmän mukaan ratkaisu on lopullinen, ”jos siitä on tullut lainvoimainen. Näin on silloin, kun ratkaisu on lopullinen eli kun ei enää ole olemassa varsinaisia muutoksenhakukeinoja tai kun asianosaiset ovat turvautuneet kaikkiin varsinaisiin muutoksenhakukeinoihin tai ylittäneet niihin turvautumiselle varatut määräajat”.

Kansallinen oikeus

Belgian oikeus

14. Belgian esitutkintalain (Code d’instruction criminelle, jäljempänä CIC) 128 §:ssä säädetään, että tilanteessa, jossa tutkinnan kohteena olevan henkilön syytteeseenpanoa on ehdotettu, ”jos esitutkintajaosto katsoo, ettei tosiseikkojen perusteella ole kyse rikoksesta tai että syytettyä vastaan ei ole tosiseikkoja ja/tai näyttöä, se keskeyttää menettelyn”.

Tätä kutsutaan päätökseksi menettelyn keskeyttämisestä.

7 — ETS N:o 117.

8 — 22 kohdassa viitataan rikosoikeudellisten tuomioiden kansainvälisestä pätevyydestä tehdyn eurooppalaisen yleissopimuksen perustelumuistiossa esitettyyn määritelmään (ks. jäljempänä tämän ratkaisuehdotuksen 13 kohta).

9 — ETS N:o 070.

15. CIC:n 246 §:ssä säädetään seuraavaa:

”Henkilöä, jonka osalta esitutkintajaoston ratkaisuista tehtyjä valituksia käsittelevä valitusjaosto on päättänyt, ettei asiaa siirretä rikosasian pääkäsittelyyn, ei voida enää asettaa syytteeseen samoista teoista, ellei asiassa esitetä uusia tosiseikkoja ja/tai uutta näyttöä.”

16. CIC:n 247 §:ssä säädetään seuraavaa:

”Uudeksi näytöksi luetaan todistajanlausunnot, asiakirjat ja pöytäkirjat, joita ei ole aiemmin voitu toimittaa valitusjaoston tutkittavaksi ja jotka voivat joko vahvistaa valitusjaoston riittämättömänä pitämää näyttöä tai joiden ansiosta tosiseikkoja voidaan tarkastella toisesta näkökulmasta ja selvittää näin, mitä todellisuudessa on tapahtunut.”

17. Belgian Cour de cassation on todennut,[10] että CIC:n 246 ja 247 §:ää sovelletaan paitsi valitusjaoston päätöksiin siitä, ettei asiaa siirretä rikosasian pääkäsittelyyn, myös tutkintatuomioistuinten, mukaan luettuna CIC:n 128 §:ssä tarkoitetun esitutkintajaoston, kaikkiin tutkinnan päättäviin päätöksiin menettelyn keskeyttämisestä.

18. Jos uusia tosiseikkoja ja/tai uutta näyttöä ilmenee, CIC:n 248 §:ssä edellytetään, että kyseinen poliisiviranomainen tai tutkintatuomari toimittaa viipymättä jäljennökset asiakirjoista ja tosiseikkoja ja/tai näyttöä koskevasta aineistosta cour d’appelin syyttäjälle, joka voi pyytää valitusjaoston puheenjohtajaa nimeämään tuomarin, joka tutkii asian uudelleen syyttäjäviranomaisen pyynnöstä.[11]

Italian lainsäädäntö

19. Italian rikoslain 604 §:ssä säädetään, että Italian kansalainen voidaan asettaa Italiassa syytteeseen väkivaltaisista seksuaalirikoksista, vaikka ne olisi tehty ulkomailla.

Tosiseikat, menettely unionin tuomioistuimessa ja ennakkoratkaisukysymys

20. M, joka on Belgiassa asuva Italian kansalainen, oli Belgiassa tutkinnan kohteena syytettynä useista seksuaalista väkivaltaa sisältävistä teoista tai joka tapauksessa luonteeltaan seksuaalisista lainvastaisista teoista, joista hänen miniänsä Q oli tehnyt useita rikosilmoituksia alkuvuonna 2004. M:n väitettiin syyllistyneen näihin tekoihin, joiden kohteena oli ollut M:n lapsenlapsi N (29.4.1999 syntynyt alaikäinen), toukokuun 2001 ja helmikuun 2004 välisenä aikana Belgiassa.

21. Belgian poliisi toteutti laajan tutkinnan, jonka aikana koottiin suuri määrä asiakirjoja, haastateltiin useita henkilöitä, myös N:ää, ja teetettiin asiantuntijalausuntoja. Näissä lausunnoissa käsiteltiin muun muassa sitä, oliko alaikäisessä N:ssä havaittavissa fyysisiä ja/tai psyykkisiä merkkejä ilmoitetusta väkivallasta, voitiinko rikosilmoitusten tekijää Q:ta pitää uskottavana ja oliko M:llä seksuaalisesti häiriintynyt persoonallisuus.

22. Tutkinnan päätteeksi tribunal de première instance de Monsin (Monsin ensimmäisen asteen tuomioistuin) esitutkintajaosto teki 15.12.2008 päätöksen rikosoikeudellisen menettelyn keskeyttämisestä siirtämättä asiaa rikosasian pääkäsittelyyn. Perusteena oli se, ettei asiassa ollut riittävästi tosiseikkoja ja/tai näyttöä M:ää vastaan esitettyjen syytteiden tueksi.

10 — Cour de cassation 7.9.1982, Pasicrise belge 1983, I, s. 27–30.

11 — CIC:n sovellettavien pykälien ranskankielisissä versioissa käytetään ensisijaisesti käsitettä ”(nouvelles) charges”, joka käsittääkseni kattaa sekä (uudet) tosiseikat että (uuden) näytön, eikä käsitettä ”éléments (tai”moyens”) de preuves” eli näyttöä sinänsä. Olen pyrkinyt säilyttämään tämän erottelun mahdollisimman pitkälle käyttämällä käsitettä ”tosiseikat ja/tai näyttö” (toisinaan ”tosiseikkoja ja/tai näyttöä koskeva aineisto”) vastineena ranskankieliselle termille charges ja käsitettä ”näyttö” vastineena ranskankieliselle käsitteelle ”preuve(s)”.

23. Cour d'appel de Monsin (Monsin muutoksenhakutuomioistuin) valitusjaosto vahvisti 21.4.2009 antamallaan ratkaisulla päätöksen menettelyn keskeyttämisestä. Cour de cassation puolestaan vahvisti tämän ratkaisun 2.12.2009 antamallaan ratkaisulla. Mainittu ratkaisu päätti Belgiassa käydyn menettelyn lopullisesti, ellei asiasta esitettäisi uusia tosiseikkoja ja/tai uutta näyttöä (CIC:n 246 ja 247 §:n mukaisesti).

24. Q oli tällä välin tehnyt 23.11.2006 Italian poliisille rikosilmoituksen, jonka johdosta Italiassa Tribunale di Fermossa (Fermon ensimmäisen asteen tuomioistuin) käynnistettiin rikosoikeudellinen menettely M:ää vastaan samoista teoista kuin Belgiassa. Tämän jälkeen toteutettiin laaja tutkinta, joka vastasi pääosin Belgiassa samaan aikaan toteutettua tutkintaa. Tribunale di Fermon tutkintatuomari määräsi 19.12.2008 (eli neljä päivää sen jälkeen, kun tribunal de première instance de Monsin esitutkintajaosto oli tehnyt lausunnon antamisen raukeamista koskevan päätöksensä), että M:n asia käsitellään Tribunale di Fermon kollegiaalisessa kokoonpanossa.

25. Tribunale di Fermossa 9.12.2009 pidetyssä istunnossa M väitti, että hänellä oli oikeus vedota ne bis in idem -periaatteeseen, sillä Belgian Cour de cassation oli viikkoa aiemmin eli 2.12.2009 tehnyt päätöksen, jolla samanaikainen menettely päätettiin Belgiassa.

26. Tribunale di Fermo päätti tässä tilanteessa keskeyttää asian käsittelyn ja esittää seuraavan ennakkoratkaisukysymyksen:

”Estääkö menettelyn keskeyttämisestä tehty lainvoimainen päätös, joka on tehty yleissopimuksen sopimuspuolena olevassa Euroopan unionin jäsenvaltiossa laajan esitutkinnan päätteeksi sellaisessa menettelyssä, joka voidaan käynnistää uudelleen, mikäli asiassa esitetään uutta näyttöä, menettelyn aloittamisen tai jatkamisen samaa henkilöä vastaan samasta teosta toisessa sopimusvaltiossa?”

27. Kirjallisia huomautuksia esittivät Q, Alankomaiden, Belgian, Italian, Itävallan, Puolan, Saksan ja Sveitsin hallitukset sekä komissio. Q, Alankomaiden, Puolan ja Saksan hallitukset sekä komissio olivat edustettuina ja esittivät suulliset huomautuksensa 12.9.2013 pidetyssä istunnossa.

Asian tarkastelu

28. Ennakkoratkaisua pyytäneelle tuomioistuimelle annettava vastaus liittyy keskeisesti yleissopimuksen 54 artiklaan sisältyvän lainvoimaisen tuomion käsitteen tulkintaan. Onko Belgian menettelyssä tehdyn kaltainen päätös menettelyn keskeyttämisestä lainvoimainen ratkaisu, jonka johdosta sovelletaan 54 artiklassa vahvistettua ne bis in idem -periaatetta?

29. Yleissopimuksen 54 artiklaa ja ne bis in idem -periaatetta koskeva unionin tuomioistuimen oikeuskäytäntö,[12] joka koskee ratkaisuja, joilla rikosoikeudellinen menettely päätetään ja jotka on tehty joko ennen oikeudenkäyntiä tai sen jälkeen, ei tarjoa yksiselitteistä vastausta kysymykseen.

30. Oikeuskäytännössä todetaan, että kun ratkaisu on tehty oikeudenkäynnin päätteeksi, ne bis in idem -periaatetta sovelletaan riippumatta siitä, vapautettiinko syytetty syytteistä vai todettiinko hänet syylliseksi. Tämä pätee sekä vastaajan poissa ollessa annettuun langettavaan tuomioon (vaikka kansallisen lainsäädännön nojalla olisi aloitettava uusi oikeudenkäynti, jos kyseinen henkilö saadaan kiinni)[13] että riittämättömän näytön vuoksi syytteistä vapauttamiseen oikeudenkäynnin päätteeksi.[14]

12 — Yhdistetyt asiat C-187/01 ja C-385/01, Gözütok ja Brügge, tuomio 11.2.2003 (Kok., s. I-1345); asia C-469/03, Miraglia, tuomio 10.3.2005 (Kok., s. I-2009); asia C-467/04, Gasparini, tuomio 28.9.2006 (Kok., s. I-9199); asia C-150/05, Van Straaten, tuomio 28.9.2006 (Kok., s. I-9327); asia C-297/07, Bourquain, tuomio 11.12.2008 (Kok., s. I-9425) ja asia C-491/07, Turanský, tuomio 22.12.2008 (Kok., s. I-11039).

13 — Edellä alaviitteessä 12 mainittu asia Bourquain, tuomion 39 ja 40 kohta.

14 — Edellä alaviitteessä 12 mainittu asia Van Straaten, tuomion 58 kohta. Julkisasiamies Ruiz-Jarabo Colomer totesi, ettei mikään huomautuksia esittäneistä osapuolista ollut kiistänyt ne bis in idem -periaatteen merkityksellisyyttä kyseisen kaltaisissa tilanteissa *kansallisessa* oikeusjärjestyksessä (ks. julkisasiamiehen asiassa Van Straaten 8.6.2006 esittämän ratkaisuehdotuksen 73 kohta).

Viimeksi mainitussa tapauksessa unionin tuomioistuin on nimenomaisesti pidättynyt antamasta ratkaisua yleisempään kysymykseen siitä, onko yleissopimuksen 54 artiklaa sovellettava, kun syytteistä vapauttaminen *ei* perustu pääasian arviointiin. Se on ainoastaan todennut, että riittämättömästä näytöstä johtuva syytteistä vapauttaminen perustuu tällaiseen arviointiin, minkä takia sovelletaan yleissopimuksen 54 artiklan mukaista ne bis in idem -periaatetta. [15]

31. Yhteisöjen tuomioistuin on noudattanut liberaalia lähestymistapaa myös tilanteissa, joissa ratkaisu on annettu ennen oikeudenkäynnin päättymistä. Ne bis in idem -periaatetta sovelletaan, kun virallinen syyttäjä – ilman tuomioistuimen osallistumista – päättää syytettyjä vastaan vireille pannun rikosoikeudellisen menettelyn, kun syytetyt ovat maksaneet sakkoa teostaan. [16] Yhteisöjen tuomioistuin on tällaisessa tilanteessa määritellyt, että yleissopimuksen 54 artiklan tavoitteena on ”estää se, että henkilöä voitaisiin syyttää samoista teoista useiden eri jäsenvaltioiden alueella, koska hän käyttää oikeuttaan vapaaseen liikkuvuuteen”, ja todennut edelleen, että kyseisen tavoitteen saavuttamiseksi 54 artiklaa on sovellettava päätöksiin, joilla rikosoikeudellinen menettely päätetään lopullisesti yhdessä jäsenvaltiossa, vaikka tällainen päätös tehdäänkin ilman tuomioistuimen osallistumista ja vaikka se ei olekaan muodoltaan tuomioistuinratkaisu. [17]

32. Ne bis in idem -periaatetta sovelletaan myös silloin, kun ensimmäisessä jäsenvaltiossa syytteen perusteena ollut rikos on vanhentunut, [18] vaikka sopimusvaltioiden lainsäädäntöä ei ole yhdenmukaistettu vanhentumisaikojen osalta, mikä tarkoittaa sitä, että rikos ei välttämättä ole vanhentunut toisessa jäsenvaltiossa. (Tämän tuomion valossa vaikuttaa sitä, että käsiteltävässä asiassa on hylättävä komission väite, jonka mukaan yleissopimuksen 54 artiklaa olisi sovellettava ainoastaan, jos ratkaisu on annettu sellaisen oikeudenkäynnin päätteeksi, jossa syytetty vapautetaan syytteistä riittämättömän näytön vuoksi.) [19] Asiassa Gasparini annetussa tuomiossa korostettiin, että ne bis in idem -periaate edellyttää välttämättä sitä, että sopimusvaltioiden välillä vallitsee vastavuoroinen luottamus toistensa rikosoikeudelliseen järjestelmään, minkä takia kukin sopimusvaltio hyväksyy muiden sopimusvaltioiden voimassa olevien rikosoikeuden sääntöjen soveltamisen, vaikka niiden kansallista oikeutta soveltamalla päädyttäisiinkin toisenlaiseen tulokseen. [20]

33. Sen sijaan asiassa Miraglia [21] rikosoikeudellinen menettely oli lykätty Alankomaissa siksi, että samaa syytettyä vastaan oli jo aloitettu oikeudenkäynti Italiassa samoista teoista. Rikosoikeudellisen menettelyn lykkäämisestä tehty päätös esti sekä syytteen nostamisen Alankomaissa samoista teoista että oikeudellisen yhteistyön ulkomaisten viranomaisten kanssa, ellei asiassa esitettäisi uutta näyttöä. [22] Yhteisöjen tuomioistuin totesi, että tällainen oikeudellinen päätös, joka on tehty täysin arvioimatta pääasiaa, ei voinut olla yleissopimuksen 54 artiklassa tarkoitettu kyseistä henkilöä vastaan käytävän oikeudenkäynnin lopullisesti päättävä lainvoimainen ratkaisu, joka estäisi syytteeseenpanon Italiassa. [23] Jos Alankomaiden päätöksen (joka tehtiin nimenomaan *siksi*, että menettely oli vireillä Italiassa) katsotaan riittävän ne bis in idem -periaatteen soveltamiseen, ”mahdollisuus määrätä käytännössä syytetylle rangaistus syytteenalaisesta teosta kyseisissä jäsenvaltioissa [voisi] vaikeutua tai jopa kokonaan

15 — Tuomion 60 kohta.

16 — Edellä alaviitteessä 12 mainitut yhdistetyt asiat Gözütok ja Brügge, tuomion 48 kohta.

17 — Tuomion 38 kohta.

18 — Edellä alaviitteessä 12 mainittu asia Gasparini, tuomion 33 kohta.

19 — Päättäessään, että ne bis in idem -periaatetta oli sovellettava, yhteisöjen tuomioistuin totesi selvästi, että merkitystä ei ollut sillä, että vanhentumisajan vuoksi syytetyt eivät olleet koskaan *olleet* vaarassa tulla tuomituiksi ensimmäisessä oikeudenkäynnissä.

20 — Edellä alaviitteessä 12 mainittu asia Gasparini, tuomion 29 ja 30 kohta.

21 — Mainittu edellä alaviitteessä 12.

22 — Ks. tuomion 22 kohta.

23 — Tuomion 35 kohta. Ks. tästä myös kilpailuoikeuden alalta yhdistetyissä asioissa C-238/99 P, C-244/99 P, C-245/99 P, C-247/99 P, C-250/99-C-252/99 P ja C-254/99 P, Limburgse Vinyl Maatschaappij ym. v. komissio, 15.10.2002 annettu tuomio (Kok., s. I-8375, 62 kohta), jossa todettiin, että kumoamispäätöstä, joka oli tehty ottamatta aineellisesti kantaa tehdyksi väitettyihin tekoihin, ei voitu pitää vapauttavana päätöksenä, jonka johdosta ne bis in idem -periaatetta olisi sovellettava.

estyä”.[24] Tuomiossa korostettiinkin tarvetta taata henkilöiden vapaa liikkuvuus toteuttamalla samalla rikollisuuden ehkäisyä ja torjuntaa koskevat aiheelliset toimenpiteet[25] (mikä on EUT-sopimuksen vapauden, turvallisuuden ja oikeuden alueen perustamista koskevan V osaston tarkoitus, kuten SEU 3 artiklan 2 kohdassa todetaan).

34. Asiassa Turanský[26] oli tehty päätös, jolla rikosoikeudellinen menettely määrättiin keskeytyneeksi ennen kuin henkilö oli asetettu syytteeseen. Kansallisen lainsäädännön nojalla tällainen päätös ei estänyt samaa tekoa koskevaa uutta rikosoikeudellista menettelyä. Yhteisöjen tuomioistuin totesi, että keskeyttävä päätös ei ollut lainvoimainen tuomio, jonka johdosta ne bis in idem -periaatetta olisi voitu soveltaa.[27] Siinä otettiin käyttöön niin sanottu Turanský-arviointiperuste, jonka mukaisesti määriteltiin, oliko kyse lainvoimaisesta ratkaisusta. Ratkaisun on oltava ”ratkaisu, jolla esitutkinta- ja syytemenettely päätetään ja joka johtaa syyteoikeuden lainvoimaiseen raukeamiseen”,[28] ja ”on tarkistettava aluksi, – – että sopimusvaltion, jonka viranomaiset ovat antaneet kyseessä olevan ratkaisun, kansallisen oikeuden mukaan tämä ratkaisu on lainvoimainen ja sitova, ja on varmistuttava siitä, että ratkaisu johtaa tässä valtiossa ne bis in idem -periaatteen mukaiseen suojaan”.[29] Tämä arviointiperuste hyväksyttiin ja sitä sovellettiin asiassa Mantello annetussa tuomiossa (eurooppalaista pidätysmääräystä koskeva asia).[30]

35. Unionin tuomioistuimen soveltama lähestymistapa muistuttaa tähän mennessä lähestymistapaa, jota Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on soveltanut Euroopan ihmisoikeussopimuksen seitsemännen lisäpöytäkirjan 4 artiklan 1 kappaletta koskevissa asioissa. Mainitussa artiklassa annetusta takeesta ”tulee merkityksellinen, kun aiemmin annetusta vapauttavasta tai langettavasta tuomiosta on jo tullut lainvoimainen”.[31] Kuten lisäpöytäkirjan perustelumuistiossa selvennetään, ”näin on silloin, kun ratkaisu on lopullinen eli kun ei enää ole olemassa varsinaisia muutoksenhakukeinoja tai kun asianosaiset ovat turvautuneet kaikkiin varsinaisiin muutoksenhakukeinoihin tai ylittäneet niihin turvautumiselle varatut määräajat”.[32]

36. Perusoikeuskirjan 50 artiklassa esitetty ne bis in idem -periaatteen kuvaus muistuttaa seitsemännen lisäpöytäkirjan 4 artiklaan sisältyvää kuvausta. Perusoikeuskirjan selityksissä todetaan, ettei 50 artiklaa sovelleta ”ainoastaan saman valtion tuomioistuimissa, vaan myös useiden jäsenvaltioiden tuomioistuinten välillä”, ja lisätään, että ”seitsemännen lisäpöytäkirjan 4 artiklassa tarkoitetuissa tilanteissa, eli kun periaatetta sovelletaan yhdessä jäsenvaltiossa, on tällä turvatulla oikeudella sama merkitys ja kattavuus kuin Euroopan ihmisoikeussopimuksen vastaavalla oikeudella”.

24 — Edellä alaviitteessä 12 mainittu asia Miraglia, tuomion 33 kohta.

25 — Ibid., tuomion 34 kohta.

26 — Mainittu edellä alaviitteessä 12.

27 — Edellä alaviitteessä 12 mainittu asia Turanský, tuomion 39 ja 40 kohta.

28 — Edellä alaviitteessä 12 mainittu asia Turanský, tuomion 34 kohta.

29 — Tuomion 35 kohta.

30 — Asia C-261/09, tuomio 16.11.2010 (Kok., s. I-11477, 46 kohta). Eurooppalaisesta pidätysmääräyksestä ja jäsenvaltioiden välisistä luovuttamismenettelyistä 13.6.2002 tehdyn neuvoston puitepäätöksen 2002/584/YOS (EYVL L 190, s. 1) 3 artiklan 2 kohdassa ne bis in idem -periaate mainitaan eurooppalaisen pidätysmääräyksen täytäntöönpanon ehdottomana kieltäytymisperusteena. Asiassa Mantello annetussa tuomiossa (40 kohta) todettiin, että ”kun otetaan huomioon yleissopimuksen 54 artiklan ja puitepäätöksen 3 artiklan 2 alakohdan yhteinen tavoite, – – on katsottava, että tulkinta, joka kyseisestä käsitteestä on annettu yleissopimuksen yhteydessä, pätee myös puitepäätöksen yhteydessä.” Unionin tuomioistuimen suuri jaosto lainasi tuomion 45–47 kohdassa kyseistä oikeuskäytäntöä ja hyväksyi Turanský-arviointiperusteen.

31 — Asia Sergey Zolotukhin v. Venäjä, Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen tuomio 10.2.2009, nro 14939/03, Recueil des arrêts et décisions 2009-I, s. 291, 83 kohta.

32 — Mainittu edellä tämän ratkaisuehdotuksen 13 kohdassa.

Onko päätös menettelyn keskeyttämisestä M:ää koskevan rikosoikeudellisen menettelyn Belgiassa lopullisesti päättävä lainvoimainen tuomio?

37. Sen jäsenvaltion tuomioistuinten, jossa ne bis in idem -periaatteeseen on vedottu (käsiteltävässä asiassa Italia), on tavanomaisesti ratkaistava asia sen jäsenvaltion, jossa periaatteen soveltamiseen johtava päätös tehtiin (käsiteltävässä asiassa Belgia), yleissopimuksen 57 artiklan mukaisesti antamien tietojen ja avunannon perusteella.[33] Tässä yhteydessä sovellettava arviointiperuste on vahvistettu asiassa Turanský annetussa tuomiossa.[34] Kuten käsiteltävässä asiassa kansallinen tuomioistuin voi tarvittaessa kääntyä unionin tuomioistuimen puoleen pyytämällä ennakkoratkaisua.

38. Ennakkoratkaisupyynnöstä ilmenee, että Belgian oikeuden mukaan Cour de cassationin 2.12.2009 antama ratkaisu estää uuden rikosoikeudellisen menettelyn syytettyä kohtaan samoista teoista. Rikosoikeudellista menettelyä ei päätetty epävirallisesti vaan se keskeytettiin virallisesti. On totta, että menettely voidaan aloittaa uudelleen menettelyn keskeyttämisestä tehdyn päätöksen jälkeen, jos esiin tulee uusia tosiseikkoja ja/tai uutta näyttöä, mutta tätä mahdollisuutta on rajattu. Uusia tosiseikkoja ja/tai uutta näyttöä koskevan aineiston on joko vahvistettava valitusjaoston (tai esitutkintajaoston, kuten käsiteltävässä asiassa) riittämättömänä pitämää näyttöä tai sen ansiosta tosiseikkoja on voitava tarkastella toisesta näkökulmasta ja selvittää näin, mitä todellisuudessa on tapahtunut (CIC:n 247 §). Menettely voidaan aloittaa uudelleen ainoastaan yleisen syyttäjän pyynnöstä, ja hänellä on harkintavaltaa pyynnön esittämisessä (CIC:n 248 §).[35] Käsittääkseni asianomistaja ei voi menestyksellisesti vaatia yleistä syyttäjää pyytämään rikosoikeudellisen menettelyn uudelleen aloittamista tai panna itse vireille uutta menettelyä niiden tosiseikkojen ja/tai sen näytön perusteella, joka tutkittiin, kun päätös menettelyn keskeyttämisestä on tehty. Käsiteltävässä asiassa menettelyn keskeyttämisestä tehtyyn päätökseen haettiin muutosta varsinaisin muutoksenhakukeinoin, ja Cour de cassation antoi siitä lopullisen ratkaisun. tribunal de première instance de Monsin esivalitusjaostonpäätös tuli näin lainvoimaiseksi ja tarjosi M:lle suojan syytteeseenpanolta Belgiassa. Turanský-arviointiperuste siis täyttyy.

39. Belgian hallitus katsoi kuitenkin (kirjallisissa huomautuksissaan, sillä se ei osallistunut istuntoon), ettei tällainen päätös ole lopullinen, koska menettely voidaan aloittaa uudelleen uusien tosiseikkojen ja/tai uuden näytön perusteella, eikä yleissopimuksen 54 artiklan ne bis in idem -periaatetta tästä syystä sovelleta. Tämä väite voi perustua kahteen eri seikkaan. Ensinnäkin voidaan katsoa, että oli pelkkä epäonninen sattuma, että rikosoikeudellinen menettely Italiassa alkoi vasta viikko sen jälkeen, kun Belgian Cour de cassation antoi ratkaisunsa, ja että henkilö pitäisi pystyä panemaan syytteeseen, kun häntä vastaan on esitetty vakavia ja vastenmielisiä syytöksiä (kuten käsiteltävässä asiassa). Toiseksi voidaan katsoa, ettei ne bis in idem -periaatetta voida soveltaa toisessa jäsenvaltiossa niin kauan kuin on edes pieni mahdollisuus, että ensimmäisen jäsenvaltion rikosoikeudellista menettelyä saatetaan jatkaa tai se voidaan aloittaa uudelleen. Käsittelen seuraavaksi vuorotellen kumpaakin näkökulmaa.

Ajoituskysymys

40. Eräs silmäänpistävimmistä seikoista käsiteltävänä olevassa ennakkoratkaisupyynnössä on tapahtumien aikajärjestys. Kaksi laajaa rikostutkintaa oli samanaikaisesti käynnissä Belgiassa ja Italiassa. Kummankin jäsenvaltion tuomioistuimet käsittelivät tämän jälkeen asiaa seuraavassa järjestyksessä: a) Belgian tribunal de première instance de Monsin esitutkintajaosto antoi päätöksen menettelyn keskeyttämisestä (15.12.2008); b) Italian Tribunale di Fermon tutkintatuomari pani M:n

33 — Ks. tästä edellä alaviitteessä 12 mainittu asia Mantello, tuomion 48 ja 49 kohta.

34 — Ks. edellä tämän ratkaisuehdotuksen 34 kohta.

35 — Ks. jäljempänä tämän ratkaisuehdotuksen 44 kohta.

syytteeseen (19.12.2008); c) Belgian cour d'appel de Monsin valitusjaosto pysytti päätöksen menettelyn keskeyttämisestä (21.4.2009); d) Belgian Cour de cassation pysytti cour d'appel de Monsin ratkaisun (2.12.2009) ja e) Italian Tribunale di Fermon kollegiaalisessa kokoonpanossa pidettiin istunto (9.12.2009).

41. Voi olla hyödyllistä tarkastella tämän ajanjakson eri ajankohtia sen selvittämiseksi, voiko syytetty M vedota yleissopimuksen 54 artiklassa tarkoitettuun ne bis in idem -periaatteeseen, ja jos voi, missä vaiheessa ja miksi hän voi niin tehdä.

42. Sinä päivänä, jona Tribunale di Fermon tutkintatuomari päätti syytteen nostamisesta M:ää vastaan (19.12.2008), tribunal de première instance de Monsin esitutkintajaosto oli juuri tehnyt päätöksensä menettelyn keskeyttämisestä (15.12.2008). Kyseisestä päätöksestä ei kuitenkaan ollut tullut vielä lainvoimaista Belgian lainsäädännön nojalla. Siihen voitiin hakea (ja haettiinkin) muutosta. Tuossa vaiheessa M ei siis olisi voinut vedota ne bis in idem -periaatteeseen estääkseen menettelyn Italiassa.

43. Jos M:n oikeudenkäynti Italiassa olisi saatettu päätökseen ja tuomio olisi annettu joko ennen 21.4.1999 (jolloin cour d'appel de Mons antoi ratkaisunsa) tai ennen 2.12.2009 (jolloin Belgian Cour de cassation antoi ratkaisunsa), päätelmä olisi sama. Vaikka kummassakin tilanteessa toisessa jäsenvaltiossa olisi jo tehty samaa henkilöä ja samoja tekoja koskeva ratkaisu, se ei olisi saanut vielä lainvoimaa kansallisen lainsäädännön nojalla.

44. Tilanne muuttui kuitenkin 2.12.2009. Tästä päivästä lähtien M – jos hän olisi ollut Belgiassa – olisi ollut suojattu syytteeseenpanolta Cour de cassationin lopullisen ratkaisun perusteella, jolla pysytettiin päätös menettelyn keskeyttämisestä. On totta, että *jos* asiassa tulisi esiin uusia tosiseikkoja ja/tai uutta näyttöä, CIC:n 248 §:ssä edellytetään, että kyseinen poliisiviranomainen tai tutkintatuomari toimittaa viipymättä jäljennökset asiakirjoista ja todisteista cour d'appelin syyttäjälle. Tämä vaihe on lakisääteinen. Syyttäjällä on ilmeisesti harkintavaltaa.[36] Hän voi (jos hänen mielestään uudet tosiseikat ja/tai uusi näyttö vaikuttavat ratkaisevasti asiaan) pyytää valitusjaoston puheenjohtajaa nimeämään tuomarin, joka tutkii asian uudelleen. Jos uudet tosiseikat ja/tai uusi näyttö eivät hänen mielestään vaikuta asiaan millään tavoin tai ovat riittämättömiä, hän ei todennäköisesti toimi näin. Jos tällaista uutta aineistoa *ei* kuitenkaan esitetä ja edellä mainittua menettelyä ei käynnistetä, M olisi suojassa syytteeseenpanolta.[37]

45. Henkilön ei pidä menettää kansallisen rikoslainsäädännön hänelle tarjoamaa suojaa, jos hän harjoittaa oikeuttaan vapaaseen liikkuvuuteen. Tästä syystä Belgian Cour de cassationin 2.12.2009 antaman ratkaisun täytyy estää M:n syytteeseenpano Italiassa tuon päivämäärän jälkeen.

46. Täydellisyyden vuoksi käsittelen vielä neljää lisäseikkaa.

47. Ensinnäkin asian kannalta merkityksellisen päivämäärän on oltava se päivä, jona tuomioistuin on tehnyt ratkaisun, eikä se (myöhempi) päivä, jona kyseinen ratkaisu tulee toisen jäsenvaltion syyttäjän tai tuomioistuimen tietoon. Tämän näkemys perustuu oikeusvarmuuden vaatimukseen. Päätöksen tekopäivästä ei ole epäselvyyttä. Päätöksen tiedoksiantopäivä sen sijaan vaihtelee, ja ulkopuoliset tekijät voivat vaikuttaa siihen.

48. Toiseksi syytteeseenpantu henkilö on vaarassa tulla tuomituksi siihen saakka, kunnes häntä vastaan aloitetun oikeudenkäynnin tuloksesta on tehty ratkaisu. Jonkin verran aikaa voi kulua (toivottavasti ei kuitenkaan yleensä niin paljon kuin käsiteltävässä asiassa) sen päivämäärän, jona henkilö pannaan syytteeseen, ja sen päivämäärän välillä, jolloin oikeudenkäynti aloitetaan, ja itse oikeudenkäyntiin

36 — Ranskankielisen sanamuodon mukaan "sur la réquisition du procureur général" (yleisen syyttäjän vaatimuksesta), minkä voidaan katsoa tarkoittavan, että syyttäjä voi valita, esittääkö hän tällaisen vaatimuksen vai ei.

37 — Ks. edellä tämän ratkaisuehdotuksen 38 kohta.

menee oma aikansa. Ne bis in idem -periaatteen tarkoituksena on estää kaksinkertainen syyttäminen. Tästä seuraa, että kyseistä periaatetta ei lakata soveltamasta silloin, kun henkilö pannaan syytteeseen, eikä silloin, kun hänen oikeudenkäyntinsä alkaa. Periaatteeseen voidaan sen sijaan vedota aina siihen saakka, kunnes oikeudenkäynnin tuloksesta on päätetty.

49. Kolmanneksi on niin, että kun henkilölle *on* annettu langettava tuomio toisessa jäsenvaltiossa käydyn oikeudenkäynnin päätteeksi, merkitystä ei ole sillä, että samaa henkilöä vastaan samojen tekojen johdosta ensimmäisessä jäsenvaltiossa tehdystä ratkaisusta tulee lopullinen. Tämä johtuu siitä, että kun hänet *tuomittiin* toisessa jäsenvaltiossa, ensimmäisessä jäsenvaltiossa ei (vielä) ollut tehty lopullista ratkaisua. Toisessa jäsenvaltiossa tehtyyn ratkaisuun voidaan luonnollisesti hakea muutosta kansallisen lainsäädännön nojalla vetoamalla mihin tahansa valitusperusteeseen, joka tunnetaan kyseisen jäsenvaltion rikoslainsäädännössä. Yleissopimuksen 54 artiklaan ei kuitenkaan voida vedota.

50. Neljänneksi on tarkasteltava sitä, että ”jos ne bis in idem -periaatetta sovelletaan tällaisissa olosuhteissa, toisessa jäsenvaltiossa suoritettuun laajaan tutkintaan on käytetty turhaan poliisiviranomaisten aikaa ja julkisia varoja, kun jo syytteeseenpantuun henkilöön kohdistuvaa rikosoikeudellista menettelyä ei voida jatkaa”.

51. Taustalla on selvästi vakavasti otettavia seikkoja, jotka liittyvät kilpaan siitä, kumpi jäsenvaltio ehtii panna henkilön syytteeseen ensimmäisenä, ja mahdollisiin toimivaltaristiriitoihin rikosoikeuden alalla. Tällä hetkellä olemassa ei ole unionin laajuisia sääntöjä rikosoikeudellisen toimivallan jaosta.[38] Ne bis in idem -periaatetta soveltamalla ongelma voidaan ratkaista vain osittain ja toisinaan jopa mielivaltaisesti.[39] Sillä ei voida tyydyttävällä tavalla korvata varsinaisia toimia, joilla toimivaltaristiriidat ratkaistaan sovittujen perusteiden mukaisesti.

52. Unionin oikeuteen sisältyy nykyisin joitakin säännöksiä eri jäsenvaltioiden tutkintaviranomaisten välisestä tietojenvaihdosta.[40] Neuvoston puitepäätöksessä 2009/948/YOS,[41] joka julkaistiin ja tuli voimaan 15.12.2009 (eli juuri pääasiassa kyseessä olevan Italian oikeudenkäynnin jälkeen), edellytetään, että jos jäsenvaltion toimivaltaisella viranomaisella on olemassa perusteltu syy olettaa, että toisessa jäsenvaltiossa on vireillä rinnakkaisia menettelyjä, se ottaa yhteyttä mainitun jäsenvaltion toimivaltaiseen viranomaiseen aloittaakseen suorat neuvottelut. Näillä neuvotteluilla on pyrittävä välttämään tällaisista rinnakkaisista menettelyistä aiheutuvat kielteiset vaikutukset, ja ne voivat tarvittaessa johtaa rikosoikeudellisen menettelyn keskittämiseen yhteen jäsenvaltioon.

53. Edellä mainittu selkeyttää jossain määrin käsiteltävän asian taustalla olevia ongelmakysymyksiä (joista oli kyse myös aiemmin asiassa Miraglia). Neuvoston puitepäätöksessä 2009/948/YOS ei kuitenkaan yhdenmukaisteta kansallista lainsäädäntöä ja menettelyjä tällä lainsäädännön alalla. Siinä ei etenkään velvoiteta jäsenvaltioita joko luopumaan lainkäyttövallastaan tai käyttämään sitä.[42] Niin kauan kuin lainsäätäjä ei puutu rinnakkaisten menettelyjen ongelmaan perusteellisemmin, tilanne joudutaan korjaamaan tukeutumalla yleissopimuksen 54 artiklassa tarkoitettuun ne bis in idem -periaatteeseen.

38 — Ks. yrityksistä ratkaista ongelma komission vihreä kirja toimivaltaristiriidoista ja ne bis in idem -periaatteen soveltamisesta rikosoikeudellisissa menettelyissä (SEK(2005) 1767; KOM(2005) 696 lopullinen, 23.12.2005) liitteineen ja vastaukset siihen. Ks. myös kommentti Fletcher, M., ”The problem of multiple criminal prosecutions: building an effective EU response”, teoksessa *Yearbook of European Law*, osa 26 (2007), s. 33–56. Ks. ne bis in idem -tapaukset, jotka voivat – ainakin jossain määrin – perustua tyytymättömyyteen siitä, että toisen jäsenvaltion viranomaiset ovat ehtineet panna henkilön syytteeseen ensin, esim. asia C-436/04, Van Esbroeck, tuomio 9.3.2006 (Kok., s. I-2333) ja asia C-367/05, Kraaijenbrink, tuomio 18.7.2007 (Kok., s. I-6619).

39 — Syvällinen keskustelu tästä laajasta aiheesta ks. Fletcher, M., Lööf, R. ja Gilmore, B., *EU Criminal Law and Justice*, (Elgar European Law, 2008), s. 131–138, erityisesti s. 132 ja 133.

40 — Toimielimistä ks. Eurojust-yksikön perustamisesta vakavan rikollisuuden torjunnan tehostamiseksi 28.2.2002 tehty neuvoston päätös 2002/187/YOS (EYVL L 63, s. 1) ja Euroopan unionista tehdyn sopimuksen K.3 artiklan perusteella Euroopan poliisiviraston perustamisesta tehty yleissopimus (Europol-yleissopimus) (EYVL 1995 C 316, s. 2).

41 — Rikosoikeudellisia menettelyjä koskevien toimivaltaristiriitojen ehkäisemisestä ja ratkaisemisesta 30.11.2009 tehty päätös (EUVL L 328, s. 42).

42 — Ks. puitepäätöksen johdanto-osan 11 perustelukappale.

”Jos on mahdollista, että menettely aloitetaan uudelleen, ne bis in idem -periaatetta ei sovelleta”

54. Yleissopimuksen 54 artiklassa tai perusoikeuskirjan 50 artiklassa ei kummassakaan nimenomaisesti käsitellä sitä, mitä ne bis in idem -periaatteelle tapahtuu, jos asiassa ilmenee uusia tosiseikkoja ja/tai uutta näyttöä. Perusoikeuskirjan 50 artiklan selityksissä selvennetään, että kun perusoikeuskirjassa annettua oikeutta sovelletaan yhdessä jäsenvaltiossa, ”on tällä turvatulla oikeudella sama merkitys ja kattavuus kuin Euroopan ihmisoikeussopimuksen vastaavalla oikeudella”.

55. Euroopan ihmisoikeussopimuksen seitsemännen lisäpöytäkirjan 4 artiklan 2 kappaleessa määrätään, että 4 artiklan 1 kappaleen määräykset (joissa estetään uusi tutkinta tai rangaistus samasta rikoksesta) eivät estä ottamasta asiaa uudelleen tutkittavaksi, ”jos on näyttöä uusista tai vasta esiin tulleista tosiseikoista”. Seitsemännen lisäpöytäkirjan perustelumuistiossa selvitetään,[43] että ”uusiin tai vasta esiin tulleisiin tosiseikkoihin” luetaan ”aiempiin tosiseikkoihin liittyvä uusi näyttö”. Belgian lainsäädännön tarjoama poikkeuksellinen mahdollisuus aloittaa rikosoikeudellinen menettely uudelleen menettelyn keskeyttämisestä tehdyn päätöksen jälkeen kuvastaa siis tarkkaan seitsemännen lisäpöytäkirjan 4 artiklan 2 kappaleen määräyksiä.

56. Euroopan ihmisoikeussopimuksen seitsemännen lisäpöytäkirjan 4 artiklan 1 kappaleessa vahvistetaan ne bis in idem -periaatteen tarjoama suoja. Sen 4 artiklan 2 kappale puolestaan sisältää poikkeuksen, jonka nojalla asia voidaan ottaa uudelleen tutkittavaksi (asianomaisen valtion lakien ja oikeudenkäyntimenettelyn mukaisesti), vaikka muussa tapauksessa sovellettaisiin ne bis in idem -periaatetta. Tämä ei tarkoita (eikä sen voida tulkita tarkoittavan), että ne bis in idem -periaatetta ei sovelleta, jos olemassa on teoreettinen mahdollisuus, että asiassa ilmenee aiempiin tosiseikkoihin liittyvää uutta näyttöä. Uusia tosiseikkoja ja/tai uutta näyttöä aiemman lisäksi voi teoriassa ilmetä aina. Belgian puoltama tulkinta siis veisi ne bis in idem -periaatteelta merkityksen. Syytetyltä vietäisiin nimittäin juuri se suoja, joka hänellä olisi kansallisen lainsäädännön mukaan oltava sillä perusteella, että korkein oikeusaste on vahvistanut päätöksen menettelyn keskeyttämisestä ja se on saanut lainvoiman. Jos Belgiassa (Italian sijasta) olisi aloitettu toinen oikeudenkäyntimenettely ilman uusia tosiseikkoja ja/tai uutta näyttöä, on selvää, että kyseinen päätös estäisi sen jatkamisen.

57. Olisiko päätelmä toisenlainen, jos toinen oikeudenkäyntimenettely on aloitettu toisessa jäsenvaltiossa?

58. Mielestäni ei. Yleissopimuksen 54 artiklan tarkoituksena on nimittäin estää se, että henkilö menettää hänelle kuuluvan ne bis in idem -periaatteen suojan, jos hän käyttää oikeuttaan vapaaseen liikkuvuuteen. On selvää, että jos yhdessä jäsenvaltiossa (käsiteltävässä asiassa Belgiassa) tehty päätös johtaa ne bis in idem -periaatteen soveltamiseen, se voi estää syytteeseenpanon toisessa jäsenvaltiossa (käsiteltävässä asiassa Italiassa), vaikka toisen jäsenvaltion tuomioistuimet olisivat tulleet toisenlaiseen tulokseen lähtökohtaisesti samojen tosiseikkojen ja/tai näytön perusteella. Erilaisten tulosten mahdollisuus on kuitenkin seurausta siitä, että ne bis in idem -periaatetta sovelletaan, vaikka lainsäädäntöä ei ole yhdenmukaistettu, sillä periaate perustuu vahvaan vastavuoroiseen luottamukseen.[44]

59. On kuitenkin ennen kaikkea selvää, ettei ne bis in idem -periaate estä asian ottamista uudelleen tutkittavaksi, jos asiassa tulee esiin uusia tosiseikkoja ja/tai uutta näyttöä.[45] Jos Italian syyttäjäviranomainen toimittaa käsiteltävässä asiassa hallussaan olevan aineiston Belgian syyttäjäviranomaiselle, tämä voi arvioida tosiseikkoja ja/tai näyttöä koskevan aineiston ja päättää, pyrkiikö se aloittamaan uudelleen rikosoikeudellisen menettelyn Belgian CIC:n 246, 247 ja 248 §:n nojalla. Korostan kuitenkin, että uudet rikosoikeudelliset menettelyt sellaista syytettyä vastaan, jonka

43 — Ks. edellä tämän ratkaisuehdotuksen 12 kohdassa mainitun muistion 31 kohta.

44 — Ks. puheenjohtajan päätelmät (nro 200/1/99) Tampereen Eurooppa-neuvoston 15. ja 16.10.1999 pidetystä kokouksesta ja edellä alaviitteessä 12 ja 32 kohdassa mainittu asia Gasparini, tuomion 30 kohta.

45 — Ks. edellä tämän ratkaisuehdotuksen 54 ja 56 kohta.

hyväksi on tehty lainvoimainen päätös menettelyn keskeyttämisestä, on mielestäni aloitettava *siinä jäsenvaltiossa, jossa kyseinen päätös tehtiin* (eli ensimmäisessä jäsenvaltiossa). Toisen jäsenvaltion tuomioistuimet eivät voi ohittaa menettelyn vaiheita (ja jättää huomiotta ensimmäisen jäsenvaltion kansallisessa lainsäädännössä syytetylle annettuja menettelyllisiä takeita) päättämällä käyttää tosiseikkoja ja/tai näyttöä, jotka voivat olla (tai jotka eivät välttämättä ole) uusia, pannakseen syytetyn syytteeseen.

Ratkaisuehdotus

60. Edellä esitetyn perusteella ehdotan, että unionin tuomioistuin vastaa Tribunale di Fermon (Italia) esittämään ennakkoratkaisukysymykseen seuraavalla tavalla:

Schengenin sopimuksen soveltamisesta tehdyn yleissopimuksen 54 artiklaa on tulkittava siten, että sen mukaan menettelyn keskeyttämisestä tehty, lopullinen rikosoikeudellisen menettelyn päättävä päätös, joka on tehty laajan esitutkinnan päätteeksi ja joka estää saman henkilön syyttämisen uudelleen samoista teoista mutta joka voidaan kansallisen lainsäädännön mukaisesti peruuttaa, jos asiassa tulee esiin uusia tosiseikkoja ja/tai uutta näyttöä, on asian käsittelyn lopullisesti päättävä ratkaisu, jonka johdosta sovelletaan kyseisessä artiklassa tarkoitettua ne bis in idem -periaatetta.